

En studie om talutrymme samt bemötande i klassrummet utifrån elevernas kön

A study about speech space and the treatment in the classroom between the pupils gender

Erika Nyström

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Svenska Grundlärarprogrammet F-3

Avancerad nivå 30hp

Handledare: Helge Räihä

Examinator: Rakel Johnson

2017-06-07

Abstract

The purpose of this study is to see if there is any difference in speech space and teachers treatment against pupils with different gender. I have made this study based on behaviorist and a socio-cultural approach. Children need a positive reinforcement to learn and to co-op with their environment. Together with a more competent student or teacher can a child learn more than on its own. I have observed two operating teachers on two different schools. Every teacher has been observed at four opportunities. I have used both an observation scheme and a sound recording of the classes. After the recording material and the observation scheme has been analyzed.

The result has showed that the speech space between boys and girls is comparable with a small advantage of girls, girls more frequent want to speak their mind during class. On the other hand, boys get more attention via encouragement and injunctions. The result also shows that the teacher foremost is using responsive initiation draws. It's the teacher who nominates who get the speak in the classroom and the follow-up to the students is usually short.

Key phrases:

Speech space, equality, verbal communication, injunctions, praise

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka skillnader i talutrymme samt lärarens bemötande i klassrummet utifrån elevernas kön. Studien har utgått ifrån ett behavioristiskt och ett sociokulturellt synsätt. Barn behöver positiv förstärkning för att lära sig samt att människan lär i samspel med sin omgivning. Tillsammans med en mer kompetent, kamrat eller lärare kan ett barn lära sig nya saker som hen inte kan på egen hand.

Observationer har skett av två verksamma lärare på två olika skolor. Varje lärare observerades vid fyra olika tillfällen. Både observationsschema samt ljudinspelning av lektionen har använts. Det inspelade materialet har sedan tillsammans med observationsschemat analyseras. Resultaten visar att talutrymmet mellan flickor och pojkar är jämnt fördelat med ett litet övertag på flickor, flickor är även mer frekventa på att vilja ha ordet. Pojkar får däremot betydligt mer uppmärksamhet i form av beröm och tillsägelser. Resultaten visar även att läraren främst använder sig av svarsindikerade initieringsdrag. Det är främst läraren som nominerar vem som ska tala i klassrummet, och uppföljningen till eleverna är ofta mycket kort.

Nyckelord

Talutrymme, Jämställdhet, Muntlig kommunikation, Tillsägelser, Beröm

Innehållsförteckning

1	<i>Inledning</i>	1
1.1	Syfte	1
1.1.1	Frågeställningar	1
1.2	Definition av begrepp	2
2	<i>Bakgrund</i>	3
2.1	Tidigare forskning och litteraturgenomgång	3
2.1.1	Teoretiska utgångspunkter	3
2.1.2	Behaviorism	3
2.1.2	Det sociokulturella perspektivet	4
2.2	Tidigare forskning	4
2.2.1	Den muntliga kommunikationen	5
2.2.2	Pojkar och flickor i klassrummet	6
2.3	Styrdokumentet	10
3	<i>Metodologisk ansats och val av metod</i>	12
3.1	Metod	12
3.2	Analys av material	13
3.3	Etiska överväganden	13
4	<i>Resultat och analys</i>	16
4.1	Solskenskolan	16
4.1.1	Observationstillfälle 1	16
4.1.2	Observationstillfälle 2	17
4.1.3	Observationstillfälle 3	18
4.1.4	Observationstillfälle 4	20
4.1.5	Sammanfattning Solskenskolan.....	21
4.2	Månskenskolan	22
4.2.1	Observationstillfälle 1	22
4.2.2	Observationstillfälle 2	24
4.2.3	Observationstillfälle 3	25
4.2.4	Observationstillfälle 4	26
4.2.5	Sammanfattning Månskenskolan	27
4.3	Sammanfattning resultat	28
	Diagram båda skolor	28
	Diagram Solskenskolan.....	29
	Diagram Månskenskolan	29
5	<i>Diskussion</i>	31
5.1	Sammanfattning	36
6	<i>Referenser</i>	37

1 Inledning

Gunilla Molloy (2003, s. 78) skriver i tidskriften *Utbildning och Demokrati* att pojkar har mer talutrymme i klassrummet. I samma artikel skriver Molloy att pojkar dominerar i skolan och att det rådande läget är diskriminerade mot flickorna. Enligt FN:s barnkonvention (UNICEF Sverige 2009) kapitel två är alla barn lika mycket värda, oavsett kön. Ett ämne som är viktigt och aktuellt för lärare eftersom deras uppgift är att fostra framtidens medborgare. För att kunna nå jämställdhet i klassrummet krävs det att de pedagoger som finns i skolan har en medvetenhet om den ojämställdhet som råder i klassrummet. Det krävs även en medvetenhet sina egna värderingar (Svaleryd, 2002, s. 42).

Läroutbildningen berör endast genus på ytan och endast i ett fåtal kurser har vi som studenter fått ta del av detta ämne. Mina erfarenheter av de samtal jag haft med verksamma beskriver ett klassrum som inte är jämställt. Under studiens arbetsgång och vid inläsning av tidigare forskning kan det konstateras att klassrummet inte är jämställt. En vanlig föreställning i klassrummet när flickor har lika mycket talutrymme som pojkar är att flickorna då dominerar talutrymmet (Backlund, 2006, s. 168).

Genom denna studie hoppas jag kunna påverka lärare samt bidra till att pojkar och flickor får ett mer jämställt klassrum. I ämnet svenska ska eleverna kunna kommunicera (Skolverket 2011), och får endast pojkarna samt de talföra flickorna öva på detta brister utbildningen. Språket har en stor betydelse för lärandet och enligt det sociokulturella perspektivet sker inläring i samspel med någon som kan mer (Dysthe, 1996, s. 55). Är det endast pojkarna i klassrummet som får detta samspel blir flickornas kunskapsutveckling lidande. Med detta som måste ämnet bli mer belyst redan på läroutbildningen, och även ute på skolorna.

1.1 Syfte

I studien undersöks talutrymmet i klassrummet. Uppsatsens syfte är att undersöka hur stor skillnad det är mellan flickor och pojkars talutrymme samt lärarens bemötande mot flickor respektive pojkar på två utvalda skolor. Studiens utgångspunkt är att studera närmare om lärare i de lägre åldrarna ger lika mycket talutrymme till flickor som pojkar.

1.1.1 Frågeställningar

För att fördjupa och tydligare beskriva syftet med studien har följande frågeställningar valts

- ⤴ Hur mycket talutrymme får flickor respektive pojkar i klassrummet
- ⤴ Vilka sätt att fördela talutrymmet förekommer?
- ⤴ Hur bemöter läraren flickorna respektive pojkarna med beröm och tillsägelser?

1.2 Definition av begrepp

Nedan förklaras centrala begrepp som frekvent förekommer i uppsatsen.

Vid användning av begreppet jämställdhet syftas ställningen mellan män och kvinnor (Hedin, 2006, s. 11). Kvinnor och män, pojkar och flickor ska behandlas lika. Jämställdhet uppnås när flickor och pojkar har samma förutsättningar i skolan (Wedin, 2011, s.17, 22). När begreppet kön används syftar det på det könet människan är född till. Genus är de uppfattningar som finns om könet. Genus är konstruerat av samhället och inte statistiskt (Wedin, 2011, s. 17, 22, 49, 53, 207).

Till hjälp för analys av det insamlade materialet har Norrbys metodbok Samtalsanalys (2004, s. 72–73, 109–110, 136–138) använts. När begreppet replikskiften används handlar det om talarbyten som är strukturerade. Dessa delas in i initiativ, respons och uppföljning. I klassrummet är det vanligt att läraren står för både initiativ och uppföljning och eleverna står för responsen. Vid talarnominering utser den som har ordet vem som ska tala. Vid användning av begreppet initieringsdrag syftas på hur man inleder ett samtal. Det finns tre former av initieringsdrag, dessa är informativ, anvisande samt svarsframkallande. Det som förekommer i denna studie är det svarframkallande som följs av responsen svar och uppföljs av antingen accepterande, utvärderande eller en kommentar. Vid användning av självreparation gör läraren en felsägning och rättar sig själv. Med samtalstur menas att en person säger när det är hans tur att tala. En samtalstur kan vara ett ord, en mening, eller ett långt föredrag.

2 Bakgrund

2.1 Tidigare forskning och litteraturgenomgång

I följande avsnitt tas teoretiska utgångspunkter utifrån hur barn lär sig, tidigare forskning angående pojkar och flickors talutrymme i klassrummet samt vad styrdokumentet anser om pojkar och flickors talutrymme i klassrummet.

2.1.1 Teoretiska utgångspunkter

Denna studie utgår ifrån behaviorismen och det sociokulturella perspektivet. Individer behöver positiv förstärkning för att utvecklas, samt att vi som människor lär ofta i interaktion med någon som besitter mer kunskap.

2.1.2 Behaviorism

Enligt den klassiska versionen av behaviorismen styrs människans beteende av den reaktion hen får av sin omgivning. Ett beteende utvecklas genom att människan får belöning för det hen gör. Genom att inte uppmuntra ett beteende kan ett beteende avslutas. Denna miljö individer vistas i påverkar ofta vem människan blir. Känslor och personlighet hos en människa utvecklats under en lång tid med hjälp av positiv och negativ förstärkning. Enligt behaviorismen ska inte straff användas eftersom det leder till att människan tar till strategier för att undvika straffet. Barnet kan genom straff uppleva en rädsla för en person eller situation. Med anledning av detta ska man enligt behaviorismen använda positiv förstärkning för att uppmuntra det beteende som är bra och för att behålla ett bra beteende krävs en fortsatt belöning utav beteendet (Schultz Larsen, 1997, s.46–61).

Nyare teorier inom behaviorismen anser att människan utvecklas genom att observera och imitera sin omgivning. Lärandet av språk och normer sker genom att människor observerar och imiterar varandra, både i sin egna ålder men också människor med samma kön. Man väljer att imitera de människor som ger trygghet och det beteende som leder till något positivt. För att det imiterande beteende ska fortsätta behövs det bli förstärkt (Schultz Larsen, 1997, s. 68–69).

Svaleryd (2002, s. 58) nämner att alla barn behöver bli sedda och vid uppmärksamhet och positiv feedback ökar ett barns självförtroende. Genom att uppmärksamma ett barn positivt låter man barnet växa. Einarsson (2003, s. 142–143) talar om att alla elever har ett behov av

interaktion med de vuxna i skolan, både för att bli sedda och för att få kontakt med vuxenvärlden. När man får bekräftelse kommer barnet vidare i sin utveckling (Svaleryd, 2002, s. 53).

2.1.2 Det sociokulturella perspektivet

Samspelet med människor är avgörande för att lära sig ett språk och en trygg talmiljö i skolan samt att låta eleverna tala under längre talperioder gynnar språkutvecklingen (Strömqvist, 1992, s. 37–38). Enligt Vygotskij sker all inläring i samarbete och för att nå närmsta utvecklingszon krävs en interaktion och handledning av en vuxen eller en elev med mer kompetens. Om ingen social interaktion sker avstannar elevernas inläring. Språket är en viktig del av inläringen (Dysthe, 1996, s. 55). Genom handledning av någon med mer kompetens kommer barnet med tiden kunna klara av uppgifter på egen hand och ta sig framåt i utvecklingen. Med hjälp av kommunikationen utvecklas eleverna till begåvande och självständiga problemlösare (Bråten & Thurman Moe, 1998, s. 105, 118–119). Samtalet är en stor del av lärandet och mycket viktigt. Först i ett samspel skapas förståelse och en mening med dialogen (Dysthe, 1996, s. 221, 242).

Vygotskij påtalar hur viktig skolan är för utvecklingen av människan, i skolan sker ett samarbete mellan barnet och den vuxne som inte sker någon annanstans. Detta samarbete ansåg Vygotskij vara stommen i all undervisning, samarbetet mellan den vuxne och barnet hjälper och påverkar båda parter. I skolan är barnet i fokus och läraren stöttar eleven framåt i dennes utveckling. Kommunikationen är en undervisningsstrategi som visar sig gynna eleverna och det sociala samspelet behövs för lärande (Bråten, 1998, s. 23–27). Språket används inte bara till att lösa problem utan det är tack vare språket kan människan uttrycka känslor, visa kärlek och respekt. Med hjälp av språket kan människan kommunicera både med sig själv och sina medmänniskor, i nutid och i dåtid (Øzerk, 1998, s. 83).

2.2 Tidigare forskning

Mycket forskning har gjorts om pojkars och flickors talutrymme i klassrummet. I detta kapitel redovisas tidigare forskning om den muntliga kommunikationens betydelse samt pojkars och flickors roller i klassrummet.

2.2.1 Den muntliga kommunikationen

Människan har använt talet under lång tid. Talet har åtminstone existerat i två miljoner år, till skillnad från skriften som endast använts under ca 5000 år och att kunna tala är den viktigaste egenskapen människan besitter (Dysthe, 1996, s. 79). I dagens samhälle är viktigt att kunna kommunicera. Skolan har ansvar för elevernas språkutveckling. Eleverna ska få möjligheter till att söka kunskap med hjälp av språket och lära sig att kommunicera i offentliga sammanhang (Strömqvist, 1992, s. 35–36). Kommunikation som sker i klassrummet är kärnan för undervisningen (Einarsson, 2003, s. 10). Den muntliga kommunikation viktigt för att utveckla läsandet och skrivandet men även för barnets identitet. Att kunna kommunicera är viktigt i alla ämnen (Palmer, 2010, s. 10). För att ett samtal ska kunna ske krävs ett samspel mellan åtminstone två människor. Det kan vara mellan två elever eller mellan en lärare och en elev. Att samtala gynnar elever både kunskapsmässigt och socialt. Genom att diskutera och samtala kan kunskapen fördjupas och eleverna kan ta del av ny kunskap (Garne, 1992, s. 125).

I klassrummet talar läraren mest. Det är även läraren som strukturerar upp samtalet, det är ofta läraren som ger instruktioner eller ställer frågor. Många lärare upplever att de för en dialog med eleverna men eleverna brukar sällan svara med mer än tre ord. Efter ett elevsvar går fortsätter ofta läraren sin genomgång utan att ge återkoppling till eleverna (Dysthe, 1996, s. 10–11). I klassrummet är det traditionella samtalet vanligt förekommande. Läraren ställer frågor som hen redan vet svaren på, är svaret rätt bekräftar läraren, är svaret fel går frågan vidare till en annan elev. Denna form av helklassamtal gynnar inte språkutvecklingen eftersom eleverna får ett begränsat talutrymme. En annan form av helklassamtal som är vanligt förekommande är det dialogiska samtalet, där eleverna får mer talutrymme. Läraren leder samtalet, och ställer frågor som inte har ett bestämt svar (Palmer, 2010, s. 28–32). Läraren är den som styr samtalet i klassrummet. Många studier visar att en lärare har två tredjedelar utav talutrymme i klassrummet (Dysthe, 1996, s.10–11, Einarsson & Hultman, 1984, s. 82). Den återstående tiden talar pojkar två tredjedelar av tiden och flickorna talar den kvarstående tiden (Backlund, 2006, s. 56).

I klassrummet är det ofta ungefär sju olika elever som dominerar talutrymme (Einarsson, 2003, s. 26). Av dessa elever är andelen pojkar högre än andelen flickor (Einarsson & Hultman, 1984, s. 83). I klassrummet finns det ofta en grupp elever som knappt talar alls.

Dessa elever glöms ofta bort av läraren och deltar sällan i det gemensamma samtalet (Einarsson, 2003, s. 26). En bra metod för att få med alla elever är att utmana och engagera dem genom att ställa autentiska frågor. Dessa ger även eleverna möjlighet till att reflektera, tolka samt visa sin förståelse (Dysthe, 1996, s. 58, 232).

För att våga tala i klassrummet anser många elever att man måste känna sig trygg. Genom att låta elever träna på att tala samt ge kunskaper om hur man använder den muntliga kommunikationen hjälper de elever som har svårt för att tala. Det finns även elever som lider av talängslan. För att hjälpa dessa är det viktigt att klimatet i klassrummet är accepterande och bra (Olsson Jers, 2010, s. 104, 127–128, 165). Tystlåtenhet kan också bero på att eleven inte vågar tala inför sina kamrater (Einarsson & Hultman, 1984, s. 212). Tryggheten och tilliten i klassrummet är viktigt för att en dialog ska kunna ske (Dysthe, 1996, s. 64).

Språket är en viktig del för varje individs identitetsskapande (Wedin, 2006, s. 92). Det är viktigt att låta alla elever komma till tals i klassrummet för att ge alla möjlighet att skapa nya värderingar och synsätt. Genom att man som lärare låter alla elever framföra sina åsikter övas eleverna på att framföra samt försvara sin åsikt och att föra resonemang. Därigenom utvecklas elevernas muntliga kompetens samt att eleverna värderingar vidgas (Palmer, 2010, s. 42).

Alla som deltar i ett samtal måste integrera med varandra och låta sig påverkas. Olika sammanhang kräver olika former av kommunikation, exempel på olika samtalssituationer är diskussion, småprat och föreläsningar. Alla olika former har olika regler för turtagning, vilka ord som lämpar sig och vilket röstläge som bör användas. En person med hög makt kan avbryta en person med lägre makt. Exempel på roller med högre makt är läraren gentemot sina elever och mannen gentemot kvinnan. Avbrott i samtal kan även ske när intresset är mycket starkt från samtalspartnern (Backlund, 2006, s. 14, 35, 58–59).

2.2.2 Pojkar och flickor i klassrummet

Det finns inga skillnader på pojkar och flickor bortsett från de fysiska skillnaderna. Trots detta blir barnen redan som små uppfostrade till vad som är flickigt och vad som är pojkgigt (Läraryrket, 2006, s. 10). Samhället tilldelar pojkar och flickor yttre egenskaper (Backlund, 2006, s. 158–159). För att motverka de traditionella könsmonstren är det viktigt att pojkar och flickor får lika mycket talutrymme och uppmärksamhet i skolan (Wedin, 2011, s. 67). De vuxna i skolan har ett stort ansvar för de roller barnen får. Om lärarna accepterar de

könsstereotypa rollerna dominerar pojkarna i klassrummet (Läraryd, 2006, s. 22). När pedagoger i skolan bemöter pojkar och flickor olika fortsätter även samhällets könsmonster att råda (Wahlström, 2003, s. 33). För att kunna nå jämställdhet i klassrummet måste man som lärare, eller annan pedagog i verksamheten synliggöra sina egna föreställningar samt gå emot hur man tidigare arbetat (Svaleryd, 2012, s. 46). Det är även viktigt att få rutiner som låter alla elever komma till tals samt låta både flickor och pojkar ha lika stort talutrymme (Wedin, 2011, s. 67). De som arbetar i skolan måste vilja se en förändring samt behöver arbetslaget få kunskaper om både genus och kön (Svaleryd, 2002, s. 42).

Westers gjorde i sin studie (2008 s. 88–89, 90–91) upptäckten att pojkars och flickors talande i klassrummet skiljer sig åt. Flickorna pratar tystare och ofta bara med en kompis medan pojkarna pratar högre. Det förekommer oftare att flickor ber pojkarna att prata mindre under lektionen än att pojkar ber flickor tala mindre. I de fall läraren ber eleverna om tystnad är det endast pojkar som ifrågasätter det. Enligt Einarsson (2003, s. 20) är flickor något bättre än pojkar på att vilja ha ordet i klassrummet, det vill säga att räcka upp handen. Einarsson och Hultman (1984, s. 105) gör upptäckten att flickor oftast får ordet genom att räcka upp handen, läraren fördelar ordet till pojkarna även när de inte räcker upp handen.

Det är vanligt förekommande att läraren bemöter sina elever efter kön (Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 14). Pojkar stökar mer i klassrummet samt bryter mot klassrumsreglerna. Flickor följer oftast de regler som finns och får därför mindre tillsägelser (Einarsson & Hultman, 1984, s. 108, 119). I klassrummet blir pojkarna tillrättavisade tio gånger mer än vad flickorna blir. Att tillrättavisa hela klassen förekommer fyra gånger oftare än att bara flickorna blir tillrättavisade (Wester, 2008, s. 139–140). Berömmet i klassrummet är ungefär lika vanligt förekommande mellan pojkar och flickor, men pojkarna får betydligt fler tillsägelser än flickorna (Einarsson 2003, s. 19–20). Tallberg Broman (2002, s. 95) är överens med övriga forskare om att pojkar blir mer tillrättavisade än flickor, men tillägger även att pojkar har tillåtelse att stöka mer i klassrummet innan tillsägelsen kommer. Även Wahlström (2003, s.13–14) konstaterar att den uppmärksamhet pojkar oftast får är negativ. I klassrummet uppfattas pojkar och flickor olika. Under en lektion där pojkar och flickor tar lika mycket plats anses lektionen ledas av flickorna. Det anses vara normen att pojkarna tar mer plats än flickorna i klassrummet. Lärare riktar omedvetet sin uppmärksamhet till pojkarna (Hedlin, 2006, s. 62). Svaleryd anser att det är vanligare att pojkarna får mer hjälp än

flickorna under en lektion (2002, s. 18, 21). Oavsett vilken forskning man tar del av konstateras det att flickor får inte lika mycket uppmärksamhet som pojkar i klassrummet (Molloy, 2003, s. 78). Även Backlund (2006, s. 167) är överens med övriga forskare. När en lärare medvetet försöker ge flickorna mer uppmärksamhet än pojkarna misslyckas detta. Holm (2009, s. 140) menar att flickorna är mer anpassade efter skolan eftersom de är tysta.

Att ta stor plats i klassrummet och lämna avtryck efter sig är viktigt som pojke (Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 10) eftersom när en pojke bryter mot en norm är han mesig. När en flicka bryter mot en norm är hon en pojkflicka, det är också högre status att vara en pojkflicka än att vara en flickig pojke och att vara flicka har lägre status (Hedlin, 2006, s. 27–28, 35, 47). När pedagoger i skolan ger pojkarna mer tid, värderas pojkarna högre än flickorna (Wedin, 2011, s. 51). Att inte prata i klassrummet som pojke är att gå emot normen (Molloy, 2003, s. 82). Enligt Öqvist (2009, s. 27) hör ett gott självförtroende till normen både bland pojkar och flickor. Forsberg (2002, s. 283) gör upptäckten att i de yngre åldrarna, förskoleklass till årskurs två är det vanligare att gå emot normen. Det är mest flickor som går emot de oskrivna reglerna. Både pojkar och flickor upplever en rädsla för att vara ensam. För att undvika detta bör man leva upp till de förväntningar respektive kön innefattar. När ett barn går emot normen riskerar det att bli utanför (Karlsson, 2003, s. 86). När en flicka går emot normen får hon ofta positiva reaktioner till skillnad ifrån när en pojke gör detsamma (Tallberg Broman, 2002, s. 143). Omedvetet tillrättavisar pedagoger i skolan de pojkar och flickor som går emot könsmönstren. Situationer när detta sker är exempelvis när flickorna tar för mycket talutrymme (Wahlström, 2003, s. 34). Redan i förskolan uppmuntras pojkar och flickor till att bete sig olika och i klassrummet tilldelas de olika könen olika uppgifter (Tallberg Broman, 2002, s. 87).

Molloy (2003, s. 78–79) jämför den svenska skolan med apartheid, där pojkarna är de vita och flickorna är de svarta. I de fall när flickorna är stökiga upplevs de av lärarna som jobbigare än pojkarna (Öqvist, 2009, s. 23). I de fall flickorna pratar lika mycket som pojkarna sker protester och pojkarna tycker att flickorna har alldeles för mycket talutrymme (Backlund, 2006, s. 168). Det är både klassen och läraren som anser att det skulle vara ett problem om flickorna skulle tala lika mycket som pojkarna (Backlund, 2006, s. 56).

I klassrummet är det pojkarna som pratar och stökar medan flickorna arbetar. Pojkarna får mer tid till att prata och diskutera med den vuxne i klassrummet och flickorna har ofta tillsammans

med lärarna ansvar för att pojkarna ska vara lugna och arbeta i klassrummet (Karlsson, 2003, s. 24–26). Enligt Forsberg (2002, s. 141) hjälper flickorna varandra i klassrummet medan pojkarna stör. Flickorna får hjälp av läraren och pojkarna blir till tillrättavisade. Även Wahlström (2003, s. 15) samt Einarsson och Hultman (1984, s. 119, 147) anser att flickor tillägnar sig rollen som hjälpfröknar. Flickors positiva förstärkning, det vill säga beröm, ges när de inte är krävande och hjälper sina kamrater (Hedlin, 2006, s. 83). När två pojkar är stökiga placeras ofta en flicka emellan dem för att få ordning (Svaleryd, 2002, s. 20–21). Karlsson (2003, s. 136) gör upptäckten att många lärare anser att det är ett problem att pojkarna tar mer talutrymme än flickor. Pojkarna tar talutrymme ifrån flickorna. Med anledning till detta kan man dela upp eleverna i könsuppdelade grupper. Detta har visat på positiva effekter både för flickor och för pojkar, samtidigt som det kan sända ut fel signalerna när flickorna endast får möjlighet att tala i könsuppdelade grupper (Öhrn, 2002, s. 69). Syftet med att ha könsuppdelade grupper kan vara att låta de båda könen träna på förmågor utan att konkurrera med det motsatta könet. När man arbetar könsuppdelat är det viktigt att sträva efter att förstärka varje köns svaga egenskaper. Könsuppdelat arbete bör endast ske under specifika tillfällen för att inte förstärka de ojämställda könsmönstren (Wedin, 2011, s. 67–69).

Flickor presterar bättre i skolan än pojkar trots att de får mindre uppmärksamhet. I matematik och naturvetenskap presterar dock pojkarna bättre än flickorna. Trots detta anser flickor att det är viktigt att prestera bra även i matematik (Öhrn, 2002, s. 49, 57–58, 76). Öqvist (2009, s. 91–92) genomförde en studie på tre klasser i årskurs fem. Även där är konstaterades det att flickorna presterar bättre än pojkarna i klassrummet. I samma studie kom Öqvist fram till att killarna vill ha i makten klassrummet och försöker få den, trots sämre studieresultat genom att använda grova ord mot flickorna för att förolämpa dem. Forsberg (2002, s. 281) är överens med övriga forskare om att pojkarna har mer makt i klassrummet, att de tar mer plats och får mer uppmärksamhet. Holm (2009, s. 140, 150–152) konstaterar i en jämförelse mellan 1992 och 2005 har flickornas makt i klassrummet ökat. Det har även blivit mer status i att vara flicka men pojkarnas status är fortfarande högre (Hedlin, 2006, s. 47).

I lärarförbundets Genuspraktika för lärare (2006, s. 25) konstateras det att lärarna ger mer uppmärksamhet åt pojkarna. Pojkarna har mer kontakt med läraren än flickorna, de både kommunicerar mer enskilt med läraren och har större del av det gemensamma talutrymmet.

Enligt Einarsson (2003, s. 70–72) är inte skillnaden större än att flickorna har 44% av talutrymmet och att pojkarna har 56% av talutrymmet. När man talar om att pojkar dominerar talutrymmet är det viktigt att poängtera att det inte gäller alla pojkar. Inom gruppen pojkar är det stor skillnad mellan de som talar mycket och de som talar lite. Dessa skillnader finns även inom flickgruppen. Det finns även fall då flickor dominerar talutrymmet, även om det inte är lika vanligt förekommande (Einarsson, 2003, s. 21, 109–110, 159). Även Dysthe (1996, s. 213) konstaterar att det finns fall då flickorna har mer talutrymme i klassrummet, även om det inte hör till det vanliga. Liljestrand (2002 s. 76–77) gör upptäckten att beroende på ämnet varierar även vilket kön som dominerar talutrymmet. Einarsson (2003, s. 96) anser att ämnet inte har någon påverkan på vem som dominerar talutrymmet.

Skolan är inte jämställd och i kvinnomaktutredningen (SOU 1998:6 s. 198) konstateras det att skolan inte är könsneutral. Flickor och pojkar får olika behandling i skolan samt att deras prestationer värderas olika. För att nå en jämställd skola måste de som arbetar i skolan ha kunskap om de olika könen och ta hänsyn till både flickor och pojkars intressen och behov.

2.3 Styrdokumentet

I följande avsnitt redogörs för vad läroplanen och skollagen anser om jämställdhet. Vidare har jag tittat på vad den muntliga kommunikationen har för betydelse i skolämnen svenska och matematik eftersom det är dessa två jag har gjort mina observationer i.

Det tidigare forskning visar om att pojkar och flickor har olika mycket talutrymme i skolan går emot läroplanen och skollagen. I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet framgår det att alla som arbetar inom skola ska förmedla jämställdhet. Skolan har som uppdrag att bilda barnen i alla människors olikheter. Ingen i skolan ska bli kränkt på grund av det könet hen tillhör. Skolan har även ett ansvar för att stödja pojkars och flickors lika rättigheter och möjligheter. Alla elever ska få möjlighet i skolan att oberoende av kön pröva sina intressen (Skolverket 2011). Även FN:s barnkonvention (UNICEF Sverige 2009) artikel 2 framkommer det att inga barn får diskrimineras.

I skollagen kan man läsa om barnens lika rättigheter oberoende av deras kön. I 1 kap 8§ framgår det att alla i skolan har rätt till samma utbildning, alla har samma rättigheter i skolan oberoende av kön. 3kap 3§ anges det att alla elever ska bli stimulerade för att bidra till deras utveckling och möjlighet att lära sig så mycket som möjligt. Skollagens (SFS 2010:800) 6kap

29§ framkommer det att ingen lärare får utsätta någon elev för kränkande behandling. Diskrimineringslagens (SFS 2008:567) 2kap 5§ anges att ingen som arbetar inom skolan får diskriminera elever. I 2kap 6§ framkommer det att åtgärder för att främja jämställdhet inte är diskriminerande.

Ämnet svenska syftar till att alla elever ska få tilltro till deras egna kommunikativa förmåga. Vidare ska eleverna få lära sig att ta ansvar och anpassa språket efter målgrupp samt få vetskap om att hur språket används får även konsekvenser. I svenska ämnet ska eleverna även utveckla förmågan att både formulera sig och kunna kommunicera. I matematiken ska undervisningen syfta till att eleverna får föra matematiska resonemang samt argumentera samt få förtrogenhet med matematiska uttrycksformer för att kunna kommunicera. Eleverna ska även utveckla förmågan att samtala om matematik (Skolverket 2011).

3 Metodologisk ansats och val av metod

3.1 Metod

Metoden för materialinsamling i studien är observation. Fokuset under observationen har varit på aktörerna samt deras aktivitet. Metoden observation är lämplig att använda när man vill studera hur människors beteende. En stor nackdel med observation som metod är att den tar mycket tid, men fördelarna är att människor studeras i deras naturliga sammanhang i den direkta situationen (Patel & Davidsson, 2011, s. 91–92). Observationer skapar förståelse för hur människor beter sig i olika situationer, i dess naturliga miljö (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 255–256). I studien har strukturerad observation använts och därav har ett observationsschema varit utgångspunkten. I observationsschema som användes förekom en lista på de beteenden som observerades samt en kolumn för pojkar respektive flickor, se bilaga 1. Anledningen till att observationsschema har använts är att observationen hade ett förutbestämt (Patel & Davidsson, s. 93). Vid strukturerad observation är det i förväg bestämt vad som ska observeras samt hur observationen ska gå till (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 261). Under observationen ligger fokus på hur läraren fördelar talutrymmet mellan pojkar och flickor. Observationen skedde vid åtta olika tillfällen i två olika klasser, fyra tillfällen i varje klass. Detta pågick under mars och april månad efter överenskommelse med de lärare som ingick i studien. Observationen skedde hos två olika lärare. Urvalet gick till så att lärare från tidigare arbetsplatser samt VFU skola kontaktades. Skolorna skiljde sig åt i form av antal elever och geografisk placering. Det var ett medvetet val representanterna arbetade på två olika skolor får att öka generaliserbarheten. Generaliserbarheten hade kunnat ökas vid användning av fler aktörer. I studien var jag känd observatör och ickedeltagande, min placering under observationerna var längst bak i klassrummet för att göra minimalt avtryck på eleverna (Patel & Davidsson, 2011, s. 98–101).

För att kunna göra en djupare samtalsanalys har samtalen spelats in (Norrby, 2004, s. 90–91). Genom att spela in får man mycket information samlat utan att det krävs mycket resurser och tid under insamlingen av material (Rubinstein Reich & Wesén, 1986, s. 15). För att ytterligare berika materialet fördes anteckningar under pågående observation.

Fältstudier genomfördes vid fyra olika tillfällen i två olika klasser för att öka reliabiliteten. Trots detta blir reliabiliteten i undersökningen begränsad. För att öka tillförlitligheten har jag

medvetet valt ut två klasser på två skilda skolor. Undersökningen är gjord i två olika årskurser vilket också bidrar till större reliabilitet. För att öka tillförlitligheten i en observationsstudie är det bra att observera vid flera tillfällen under en längre period (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 257). Validiteten för studien är stärkt genom att observationsschema har använts (Dimenäs, 2007, s. 231).

3.2 Analys av material

För att underlätta analysen av det inspelade materialet gjordes en bastranskription. Den enkla formen av transkribering är tillräcklig när man vill ha olika synvinklar på innehållet och inte detaljer. Viktigt att tänka på när man använder metoden samtalsanalys är att det inte är det transkriberade materialet som är det primära materialet utan det är det inspelade samtalet. Med tanke på detta måste man analysera både samtalet och transkriberingen. Vid transkribering sker en talspråksanpassning till materialet, det vill säga att när den observerade säger *mm*, *ah* och liknade ska detta ingå i transkriberingen. Målet är att det transkriberade materialet ska efterlikna det ursprungliga samtalet i olika grad beroende på syftet med analysen (Norrby, 2004, s. 89–93).

Vid analysen vad studiens mål att hitta mönster i de två olika lärarnas beteende. Den här typen av analyser går ut på att hitta helheterna istället för att titta på detaljer (Carlström & Carlström Hagman, 2006, s. 307, 322).

Det som analyserades i studien var dels det som framkom ur observationsschemat och dels övrigt material. I fråga om lärarens beteende mot flickor och pojkar. Det som analyserades var hur replikskiften såg ut, hur reparationer såg ut, hur pojkar och flickor fick/tog ordet, initieringsdrag som var inledande, hur samtalstureorna såg ut, samt lärarens bemötande mot flickor respektive pojkar.

3.3 Etiska överväganden

Som forskare har man ansvar för etiska överväganden. Forskningsetiken har sin grund i samhällets etik (Björkdahl Ordell, 2007, s. 22–23). När planering av forskning sker måste projektansvarig ta ansvar för de regler som finns. Vid genomförandet måste man värna om varje enskild deltagares okränkbarhet. Ingen deltagare i forskning får bli utsatt för kränkning, vare sig den är psykisk eller fysisk (Patel & Davidsson, 2011, s.62–63). Under denna studie är det jag som är ledare därmed ansvarig för de etiska regler som existerar. Det finns fyra

grundkrav man måste hålla sig till när forskning bedrivs, likaså vid självständigt arbete. De fyra kraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002, s. 6, 16). Nedan följer en genomgång av de fyra kraven samt hur dessa förhålls till i denna undersökning.

Informationskravet innebär att de medverkande i en undersökning ska få vetskap om vad de har för roll i undersökningen. Deltagandet är frivilligt och de medverkande kan när de vill avbryta sin medverkan i undersökningen. Det är viktigt att ge de medverkande all form av information om studien som kan behövas för att de ska kunna ta ställning till sitt deltagande. Det är även viktigt att dela med sig av syftet för studien. I de fall då förhandsinformation kan påverka utfallet av studien kan förhandsinformation istället ges i efterhand. När deltagare enbart medverkar passivt i en studie tas beslut om hur information ska ges individuellt till varje specifikt fall (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7–8). Redan vid första kontakt med deltagarna i denna studie delgavs information om undersökning. Informanterna fick vetskap att deltagande är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Kontakten togs skriftligt och information om vad studien kom att handla om delgavs. För att inte påverka resultatet berättades inte att det som skulle observeras var talutrymmet för pojkar respektive flickor. Denna information gavs istället efter genomförd observation.

Det andra kravet, samtyckeskravet innebär att man som forskare ska ha de medverkandes samtycke. Är målgruppen under 18 år är det vårdnadshavares samtycke ett måste. Vid observationer ska den observerade aktivt få ta ett beslut om hen vill delta. Det är den medverkande som avgör om hen vill delta och i vilka situationer. Om en deltagare väljer att avbryta sitt deltagande ska det inte påverka individen negativt (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9–11). För denna studie krävs lärarens samtycke, dock inte elevernas då de enbart är passiva deltagare. Läraren fick själv avgöra vilka lektioner hen godtog att bli observerad.

Konfidentialitetskravet innebär att när man genomför forskning har man tystnadsplikt i de uppgifter som är etisk känsliga eller personliga. Som forskare har man ansvar för att ingen obehörig kan ta del av det insamlade materialet. Insamlat material som ska användas i rapporten ska avidentifieras, främst gäller detta om dessa uppgifter som är etiskt känsliga. I slutrapporten ska inte deltagarna kunna identifieras (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12–13). Med hänsyn till detta förvarade det insamlade materialet på platser endast jag hade tillgång till. Vid

genomgång av material skedde total avidentifiering för att de medverkande inte ska kunna kännas igen.

Det sista kravet, nyttjandekravet innebär att man endast får använda det material man samlat in till forskningen. Att låna ut materialet till någon annan, eller publicera det offentligt är strikt förbjudet. Det insamlade materialet får inte heller användas emot den deltagande (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14). För att ta hänsyn till detta krav används endast det insamlade materialet i denna studie.

För att få genomföra en undersökning i en verksamhet, i mitt fall en skola måste man ta kontakt med verksamheten innan (Patel & Davidsson, 2011, s. 64). Med hänsyn till detta togs tidig kontakt med informanterna.

4 Resultat och analys

Fältstudierna genomfördes på två olika skolor i samma kommun. Skola nummer ett, benämns Solskensskolan, ligger i kommunens tätort. Skolan är en låg- och mellanstadieskola och har två paralleller. Solskensskolan ligger i ett mångkulturellt område och har ungefär femtio procent elever som har svenska som andraspråk. På Solskensskolan besöktes en årskurs två. I denna klass gick två nyanlända elever med svenska som andra språk samt ytterligare sex elever som läser svenska som andraspråk.

Andra skolan som fältstudier genomfördes på benämns Månskensskolan. Denna skola ligger i en by utanför tätorten. Månskensskolan är en låg- och mellanstadieskola och har ett spår i varje årskurs. Observationerna genomfördes i en förskoleklass där ingen elev läste svenska som andra språk.

Personerna som förekommer i resultatet heter något annat i verkligheten.

4.1 Solskensskolan

4.1.1 Observationstillfälle 1

Första tillfället jag var ute i Solskensskolan var under ett matematikpass. Närvarande var 10 flickor och 12 pojkar. Det var dagens första lektion och läraren började att prata om dagen. En flicka fick berätta dagens datum. Läraren avbryter då flickan och ber henne tala tydligare. När eleven skriver datumet på tavlan får hon beröm utav läraren i form av *bra*. Eleverna får sedan läsa tyst, under tiden går läraren runt i klassrummet och tittar till både pojkar och flickor. När eleverna sedan plockat ihop tystläsningsböckerna får hela klassen beröm för att de var snabba.

Sedan är det dags för matematik. Läraren har då en genomgång som varar i 25 minuter.

Under genomgången ställer läraren frågor och både pojkar och flickor som räcker upp handen. Läraren använder sig av initieringsdrag som är svarsframkallande. Exempel på detta är när läraren under dagens genomgång går igenom de nya pengarna och har på tavlan satt upp 226 kronor och frågar eleverna *Hur skriver jag det? Varför skriver jag i den ordningen?* Läraren tar sedan fram andra pengar och frågar då eleverna *Vad har jag nu?* Lektionen går vidare med att läraren pratar om siffrors olika värde beroende på dess position. Läraren pekar på en siffra och frågar *Vad har den siffran för värde?* När eleverna svarar rätt ger läraren de uppföljning i form av *mm*, *ah* och *precis*. Läraren använder sig av talarnominering, hon

tilltalar den eleven som blir nominerad vid dess namn, exempelvis *Ah Peter*. Endast vid två tillfällen frågar läraren eleverna hur de kom fram till svaret, och det är endast två pojkar som får chans till att förklara detta. Vid två tillfällen svarar två pojkar fel på lärarens fråga och läraren hjälper då pojkarna fram till rätt svar. När en flicka svarar fel på lärarens fråga går ordet över till en annan elev. Vid ett tillfälle säger läraren fel flicknamn och använder sig då av reparationsstrategin självreparation, *Nej Anna menade jag* och ger ordet till den tilltänkta. Reparationen sker under lärarens ordinarie taltur. Det enda berömmet som förekommer under genomgången är att läraren säger *bra* till en pojke. Vid ett tillfälle avbryter läraren en flicka som har fått ordet.

Genomgången följs av självständigt arbete i matematikboken. Läraren delar ut alla elevers böcker och tilltalar eleverna vid deras namn. Under det självständiga arbetet går läraren runt och hjälper både pojkar och flickor. En flicka får tillsägelse *Jobba vidare nu*. När läraren går förbi en pojke som vilar så tittar hon på honom tills han börjar jobba. En annan pojke blir tillsagd *Jobba på nu*. Pojken blir tillsagd vid flertalet gånger och sedan suddar läraren i elevens bok. När en annan pojke vill ha hjälp går han fram till läraren istället för att räcka upp handen och går före de andra eleverna som räcker upp handen. En flicka räcker upp handen länge innan hon får hjälp. Vid två tillfällen använder läraren självreparation då hon säger fel till två pojkar *Men du, ah just det förlåt*. Denna reparation sker under lärarens ordinarie taltur. En flicka får under lektionen frågan om det går bra.

Vid detta observationstillfälle berömmar läraren sina elever endast fem gånger. Berömmet tilldelas pojkarna. Två flickor och sex pojkar får tillsägelser. Det är endast en pojke som talar rakt ut. Vid denna lektion får flickorna mer hjälp än pojkarna, flickorna får hjälp 22 gånger jämfört med pojkarna som endast får hjälp 16 gånger. Vid genomgången är talutrymmet jämnt fördelat mellan pojkar och flickor, pojkarna får ordet 28 gånger och flickorna 29. Den handuppräknings som sker i klassrummet som bekräftas med hjälp eller talutrymme vid genomgång identisk mellan pojkar och flickor, varje kön räcker upp handen 42 gånger vardera.

4.1.2 Observationstillfälle 2

Andra tillfället jag besökte Solskenskolan var under en NO lektion som bestod av mycket grupparbete. Det var 10 flickor närvarande och 12 pojkar. Lektionen börjar med att eleverna kommer in från rasten och läraren säger till alla elever att lugna ner sig. Sedan följer tre

tillsägelser innan lektionen tar sin början där två tillsägelser är riktade mot två flickor och en tillsägelse till en pojke.

Lektionen börjar med en genomgång Vid ett tillfälle tilldelas en pojke ordet utan att ha räckt upp handen. Läraren avbryter en flicka som har fått ordet för att fortsätta genomgången. Sedan sker en tillsägelse till hela klassen. En pojke talar rakt ut och får bekräftelse av läraren, när en flicka sedan gör samma sak ignoreras hon av läraren. Under genomgången använder sig läraren flera gånger av påhågsfrågor i form av *eller hur*, utan att bry sig om elevernas svar. Läraren använder sig av initieringsdrag som är svarsframkallande. Exempel på detta är när läraren talar om våra planeter och frågar eleverna *Vad har vi mer för små planeter? Vilka kan vara de fyra stora planeterna?* Som uppföljning upprepar läraren elevernas responsdrag, exempel på detta är när läraren svarar, *Mars är liten ja*. Läraren använder sig av talarnominering och ger den tilltänkta ordet genom att benämna hans namn, exempelvis *Ah, Stefan, och Frida*.

När genomgången är slut grupperar sig eleverna efter de förutbestämda grupperna som är indelade efter kön. Eleverna jobbar självständigt. En pojke går fram till läraren vid katedern och ber om hjälp, och får det. Läraren går under lektionen runt och observerar och hjälper grupperna. När det grupparbetet är slut är även denna skoldag slut och läraren talar om vad som ska ske imorgon. Vid detta tillfälle frågar en flicka rakt ut vad som gäller och läraren svarar.

Under lektionens genomgång kom flickorna till tals 16 gånger och pojkarna 14 gånger. Hjälp delades ut till flickgrupperna sju gånger och lika många gånger till pojkgrupperna. Flickorna var dock frekventare med att räkna upp handen under lektionen, detta gjorde de 17 gånger till skillnad från pojkarna som endast räckte upp handen 12 gånger. Det var fyra pojkar och fyra flickor vid denna lektion som talar rakt ut, och det är två pojkar och två flickor som får tillsägelser under lektionen. Något beröm förekom inte under denna lektion.

4.1.3 Observationstillfälle 3

Observationstillfälle tre pågick under ett morgonpass i ämnet svenska. När en flicka ska läsa dagens datum och läser fel rättar läraren flickan. Samma flicka får skriva dagens datum på tavlan och läsa upp de, vilket läraren följer upp med *bra*.

När det är dags att påbörja svenska passet går fem elever iväg för att läsa svenska som andra språk. Kvar i klassrummet är 16 elever, sju flickor och nio pojkar. När eleverna går iväg får den pojke som är sist ut ur klassrummet beröm i form av *bra* för att han skyndade sig på.

Genomgången på svenskan börjar med att läraren frågar eleverna *Vad var det vi gjorde sist?* och en flicka får svara. Läraren använder sig av svarsindikerande initieringsdrag och ställer frågor till eleverna som har givna svar, exempelvis *Vad är det som är så speciellt med j-ljudet? Vilket jul har vi då?* Vid ett tillfälle svarar en pojke fel, läraren hjälper han att förstå och svara rätt. Uppföljningen läraren ger eleverna när de svarar rätt är i form av *mm* och *precis*. Under genomgången är det flera elever, både pojkar och flickor som får ordet flera gånger, medan det är flera elever som är helt tysta. Under denna lektion använder läraren talarnominering och ger den tilltänkta eleven ordet genom att benämna eleven vid dess namn, exempelvis *Ah Sven*.

Efter genomgången är det dags för självständigt arbete. En pojke räcker upp handen, vilket läraren inte ser. Han går då fram till läraren som svarar att hon kommer och hjälper till om han sätter sig ner. Läraren cirkulerar runt i klassrummet, stannar till hos en flicka och frågar *Hittade du ditt material?* En pojke blir tillsagd *Sitt ordentligt*. Läraren berömmar en elev genom att säga *jättebra*. När läraren hjälper en annan elev blir hon avbruten av en pojke och läraren bekräftar den avbrytande pojken genom att säga *Ah precis så ska det vara där också*.

Vid ett tillfälle behöver en pojke mycket hjälp, läraren ger pojken den tiden han behöver. När en pojke slutat arbeta, visar läraren med kroppsspråket att han ska fortsätta arbeta.

Klassläraren fortsätter rätta och berömmar en flicka. Samma pojke som blev tillsagd att jobba får frågan *Hur går det?* En annan pojke blir tillsagd av läraren när han frågar i form av *Det har jag redan sagt*. Vid ett tillfälle pratar läraren med en flicka, vänder sig om och går mot nästa elev samtidigt som hon avslutar det hon skulle säga till flickan hon hjälpte. Under lärarens cirkulation i klassrummet blir en flicka och en pojke tillsagda. Flickan får tillsägelsen *Det går inte läsa vad du skrivit* och pojken får tillsägelsen *Sitt ordentligt*. Vid ett tillfälle är det många som räcker upp handen, en pojke går då fram till läraren och ber om hjälp. Han får då hjälp före alla andra och även beröm *Bra att du jobbat klart*. Ännu en pojke frågar läraren rakt ut om hjälp. Även denna pojke får hjälp före de andra eleverna som räcker upp handen.

När en pojke fastnat med arbetsuppgiften sätter sig läraren ner hos honom och förklarar. Han pillar då med sin klocka, och läraren säger till *Nu låter du klockan va och arbetar stenhårt*

istället. Läraren fortsätter hjälpa pojken som fortsätter pilla med sin klocka. Hon höjer då rösten och säger att *Nu slutar du upp med klockan annars behöver jag inte hjälpa dig*. Pojken låter bli klockan sig och tar emot hjälpen. Innan läraren går därifrån berömmar hon pojken och säger att *Nu har du jobbat bra och skrivit snyggt*. I samband med att läraren hjälper denna pojke frågar hon en annan pojke i klassrummet som inte arbetar *Går det bra Peter?*

Vid detta tillfälle talade flickorna 38 gånger och pojkarna 31 gånger vid genomgången, Pojkarna fick hjälp 28 gånger, och flickorna 23 gånger. Vid 55 tillfällen fick flickor tala eller hjälp på grund av att de räckte upp handen, tillskillnad från pojkarnas 50 tillfällen. Vid tre tillfällen talade en pojke rakt ut. Pojkarna blev tillsagda sex gånger och endast en flicka fick en tillsägelse. Pojkarna fick beröm vid sex tillfällen och flickorna vid fyra tillfällen.

4.1.4 Observationstillfälle 4

Sista tillfället jag besökte Solskenskolan var under en matematiklektion. Det var sex flickor och elva pojkar närvarande. Lektionen var direkt efter lunchrasten och läraren började med att säga till hela klassen *Vad håller ni på med där borta?* Sedan börjar läraren med en genomgång. Denna inleds med frågan *Vad har vi gjort den här veckan, vad håller vi på med?* Läraren nominerar en flicka till att tala *Stina ah*. När flickan sedan får svara på denna fråga fastnar hon, läraren ställer följdfrågor för att hjälpa henne på vägen i form av *Säg vad man gör då*, och ger henne uppföljning genom att använda ordet *precis*. En annan flicka får ordet vid genomgången och får beröm *bra*. Tre killar och två flickor får frågan hur de tänkte och läraren ber de förklara. En av dessa flickor är osäker men läraren ber henne fortsätta förklara. Läraren använder sig av svarsframkallande frågor och ett exempel på detta är *Hur kan man göra när man har det där talet? Varför kan man göra så?*

Vid flera tillfällen använder läraren påhågsfrågor i form av *eller hur* utan att bry sig om elevernas svar. När en kille svar fel på en fråga förklarar läraren hur man ska tänka igen. Vid ett tillfälle ber läraren klassen *Att ta en riktigt funderare, alla funderar jättemycket nu*. Eleverna får sedan blunda och alla elever får svara med hjälp av sina fingrar på frågan vilket tal läraren är ute efter. När läraren säger fel reparerar hon sig själv, *För det är såhär man egentligen tänker, ah vad ska det stå där nu Anders?*

Läraren delar sedan ut alla matematikböcker, och tilltalar eleverna vid deras namn. Hon cirkulerar sedan runt i klassrummet stannar upp vid en flicka och frågar henne *Såg du vad du*

missat? Läraren stannar vid ytterligare en flicka och frågar om henne *Vad har du gjort för fel?* Sedan går hon fram till en pojke och hjälper honom. En flicka räcker sedan upp handen. Läraren går först till en pojke som inte räckt upp handen lika länge och sedan till en annan flicka. När läraren tillslut går till flickan upprepar läraren instruktionerna och låter lätt irriterad. Vid ett tillfälle avbryter en pojke läraren som hjälper en annan elev, läraren ber då eleven *Fortsätt där du är.* När en pojke ber om hjälp säger läraren till honom att läsa uppgiften igen och fundera vidare. En pojke blir tillsagd *Nu räknar du fel sidor.* Pojken får sedan hjälp att hitta rätt sidor. Ytterligare en pojke som ber om hjälp får istället tillsägelsen *Fundera en stund till.* Sedan viftar en flicka med handen medan en pojke sitter lugnt och räcker upp handen. Flickan får hjälp först och läraren hjälper ytterligare två elever innan hon går fram till pojken som räckt upp handen länge. Lektionen avslutas med att läraren berömmar alla elever för att de var tysta och sedan går hon igenom vad som gäller imorgon. Under genomgången denna lektion var det 11 flickor och 19 pojkar som talade. Vid det självständiga arbetet fick 17 flickor och 19 pojkar hjälp. Vid 22 tillfällen fick flickor hjälp eller ordet med hjälp av handuppräckning och pojkarna fick hjälp eller tala tack vare handuppräckningen vid 34 tillfällen. Under lektionen var det ingen som talade rakt ut, däremot fick en flicka och två pojkar tillsägelser. Beröm gavs en pojke och en flicka.

4.1.5 Sammanfattning Solskensskolan

Läraren i denna klass använder sig av det traditionella helklasssamtalet. Hon släpper ofta in eleverna, relativt jämnt fördelat mellan könen. Det är sällan eleverna erbjuds tillfälle att förklara hur de tänker, utan ofta bekräftas eleverna med ord som mm och precis. Vid de tillfällen eleverna erbjuds förklara hur de tänker är det främst pojkar som får denna möjlighet. Läraren använder sig av påhågsfrågor utan att ge tillfälle till respons. Ofta kom alla elever till tals under genomgång, dock under observationstillfälle tre var det endast en grupp elever blandat av pojkar och flickor som förde talan.

Vid två tillfällen avbryter läraren en elev, och det är bara flickor som blir avbrutna. Vid det självständiga arbetet cirkulerar läraren runt i klassrummet och hjälper både pojkar och flickor som inte räcker upp handen. Vid två tillfällen lyckas två pojkar gå före alla andra elever som räcker upp handen.

Vid tre tillfällen använder läraren tillsägelser till hela klassen, två av dessa tillsägelser sker i samband med att eleverna kommer in från rasten. Under genomgången lotsar läraren både pojkar och flickor fram till rätt svar. Vid ett tillfälle går frågan istället över till en annan elev, och det var då en flicka som försökte svara.

Sammanfattningsvis talade flickorna vid genomgångar 84 gånger och pojkarna 92 gånger. Under det självständiga arbetet och grupparbetet fick flickor/flickgrupper hjälp 69 gånger och pojkar/pojkgupper 70 gånger. 136 gånger räckte flickorna upp handen och fick det bekräftat genom hjälp eller taltid, och pojkarna gjorde detsamma 138 gånger. Vid 4 tillfällen talade flickorna rakt ut och pojkarna gjorde detsamma vid 8 tillfällen. Tillsägelser förekom riktade mot pojkar 16 gånger och riktade mot flickor 6 gånger. Beröm fick pojkar vid 12 tillfällen och flickor vid 5 tillfällen. Uppmärksamheten var alltså mycket jämnt fördelad mellan pojkar och flickor, men något mer fokus på pojkarna. Att tillägga är att det vid varje tillfälle även var fler pojkar än flickor i klassrummet. Störst skillnad i resultatet är det i kategorierna beröm och tillsägelser där pojkarna är överrepresenterade gentemot flickorna.

4.2 Månskensskolan

4.2.1 Observationstillfälle 1

Första tillfället jag besökte Månskensskolan var under dagens första lektion och på schemat stod NTA. Den gruppen jag observerade bestod av 7 pojkar och 5 flickor. Läraren använder sig främst utav initieringsdraget som är svarsframkallande. Lektionen börjar med att läraren frågar eleverna *Nu ska vi ta fram vårt minne, vi ska prata om nånting vi jobbade med i höstas på NTA* och en flicka talar då rakt ut. Flickan blir nominerad av läraren *Mm Stina* och får fortsätta förklara. Läraren berömmar flickan, *Vilket bra minne*. Läraren fortsätter genomgången med svarsframkallande frågor i form av *Hur gjorde vi då för att mäta längder? Hur mätte vi armen? Hur tar sig grodor fram?* Läraren använder under genomgången talarnominering, exempelvis *Kommer Alfred ihåg?*

En pojke talar rakt ut och blir tillsagd *Räck upp handen*. Under tiden läraren berättar vad som ska arbetas med under dagens lektion talar en flicka rakt ut. Läraren ignorerar flickan och fortsätter ge instruktioner. För att tydliggöra instruktionerna ber läraren en pojke visa vad som ska göras. När han är färdig tackar läraren för hjälpen. Vid ett tillfälle frågar läraren en fråga som eleverna får svara på tillsammans i kör. Genomgången fortskrider och en kille frågar rak

ut om han får hjälpa läraren, vilket han får. En annan pojke tillsägelse två gånger då han har börjat leka. När genomgången börjar lida mot sitt slut frågar läraren *Förstår ni vad ni ska göra?* utan att invänta svar från eleverna. Läraren delar in eleverna i grupper om två efter kön. När två pojkar inte kommer överens om vilken färg de ska vara, hjälper läraren dem genom att lotta vilken färg de får vara.

När det självständiga arbetet har påbörjat cirkulerar läraren runt i klassrummet. Läraren ger vidare instruktioner under tiden arbetet pågår. En pojke går fram till läraren och ber om hjälp och läraren hjälper honom. Hon går sedan fram till en pojkgrupp och frågar *Är ni klara?* Eftersom de svarar ja ger hon vidare instruktioner till denna grupp. En flicka går fram till läraren och säger att hon ska hämta en lapp, läraren bekräftar detta med *mm*. Sedan följer en period då flickor och pojkar går fram till läraren och får hjälp. En pojke visar upp det jobb han åstadkommit och läraren berömmar honom *Bra jobbat*. Under tiden klassen börjar bli färdiga berömmar läraren hela klassen för att de har arbetat jättebra.

De grupper som är färdiga får extrauppgifter. En pojkgrupp blir placerad att sitta i soffan, och en flickgrupp blir placerad att sitta i dockvrån. En pojke som inte vet vad han ska göra står på en stol, och läraren går fram till honom och berättar vad som gäller. En flicka ber sedan om hjälp, något läraren först inte ser, utan istället går fram till en pojke och hjälper honom. Läraren säger sedan till en pojke *Om du är färdig så städar du*, och berömmar honom med *bra* när han städat färdigt. Sedan får ytterligare två pojkgrupper beröm för de har städat. Läraren återsamlar sedan eleverna där en och samma pojke får tillsägelser att sitta still 3 gånger. En annan pojke får tillsägelse *Sitt still*. Läraren leder samtalet men bjuder in eleverna och hjälper de att komma fram till rätt svar. Till sist berömmar läraren hela klassen, *Vad ni har jobbat bra idag*. Under återsamlingen använder sig läran till viss del utav talarnominering, vid vissa tillfällen tar eleverna själva ordet utan att läraren nominerat dem till det.

Vid genomgången talade 7 flickor och 10 pojkar. Det var 6 flickor och 11 pojkar som fick hjälp under det självständiga arbetet. Handuppräknning för att få hjälp vid det självständiga arbetet eller för att få tala vid genomgång användes 3 gånger av flickor 6 gånger av pojkar. Tillsägelser delades endast ut till pojkar och detta skedde 8 gånger. Beröm fick flickorna 2 gånger och pojkarna 9 gånger. Det var 5 flickor och 6 pojkar som talade rakt ut.

4.2.2 Observationstillfälle 2

Andra gången jag besökte Månskensskolan var på ett eftermiddagspass i svenska.

Elevgruppen består av 7 pojkar och 5 flickor. Läraren inväntar att hela klassen ska komma in och under tiden sjunger eleverna en sång. En pojke får beröm *Bra att du kom in och satte dig*, en annan pojke får tillsägelse *Sitt still*. Efter ytterligare en stund saknas fortfarande 3 elever och går läraren och letar efter dessa, 2 pojkar och 1 flicka. Det visar sig att de fortfarande är ute på rast. 10 minuter försent kan lektionen börja och läraren berömmar de elever som kom in i tid, *Ni kom in dunder snabbt när klockan ringde*. En av de sena pojkarna får tillsägelse *Nej nej nej, nu har vi väntat på bland annat dig och då kan inte du sätta igång med annat jobb*. Två pojkar får tillsägelser för att sluta leka. Läraren frågar eleverna *Vad jobbade vi med sist?* och en pojke får ordet utan att han räcker upp handen. Läraren visar sedan bilder för eleverna som alla får svara på frågor om. En pojke talar sedan rakt ut och läraren svarar. En annan pojke har lagt sig ner i ringen och han får en tillsägelse *Sätt dig upp*. Samma pojke får sedan tillsägelse *Nu får du lägga undan pappret annars tar jag hand om det*. Läraren frågar sedan en pojke en fråga och sedan en annan fråga riktad till en flicka.

När en pojke fått ordet blir han avbruten av en annan pojke, något som läraren accepterar. Samma pojke som fick en tillsägelse vid två tillfällen *Sitt ner*. När eleverna svarar rätt på lärarens frågor om sammansatta ord får både flickor och pojkar beröm. En pojke är duktig på att avbryta de elever som har ordet och får därför en tillsägelse *Låt dina kamrater tänka färdigt först*. Hela klassen får beröm för de är duktiga. Läraren fortsätter berömma pojkarna när de klarar av det sammansatta ordet läraren frågar om, medans flickorna enbart får uppföljning i form av *mm* och *ah*. Sedan talar en pojke rakt ut, läraren ignorerar honom. Han upprepar då var han har sagt och säger att han vill få ordet, och får sedan tala.

Läraren använder sig utav svarsframkallande initieringsdrag, *Hur kom det sig att en del meningar var längre? Vad hette det där som var mellan den stora bokstaven och punkten?* Läraren bekräftar med *ah*. Läraren använder tidvis sig av talarnominering, exempel *Anna hur gjorde vi då?* Vid övriga tillfällen talar elever rakt ut och får ordet. Vid ett tillfälle säger läraren fel och använder sig då av självreparation under ordinarie taltur, *Nej långa sa jag och gjorde korta*.

Läraren placerar ut var eleverna ska sitta inför det individuella arbetet. En pojke som inte arbetar blir tillsagd *Nu gör du det du ska*. Läraren påminner hela klassen *Här inne ska det*

vara arbetsro. Sedan cirkulerar läraren runt i klassrummet och stannar hos en pojke och frågar *Hur går det?* När läraren hjälper en pojke kommer en annan pojke fram och avbryter det läraren, läraren bekräftar genom att hjälpa den pojken som avbryter och den pojken som först fick hjälp får vänta ytterligare. En annan pojke får beröm *Vad fint du målar*. En flicka räcker upp handen länge innan läraren ser henne. När hon väl kommer fram till flickan får hon beröm, *Bra jobbat*.

Vid genomgången talade 17 flickor och 17 pojkar. Under det enskilda arbetet fick 11 flickor och 20 pojkar hjälp. Det var 9 flickor och 11 pojkar som använde sig utav handuppräckning för att antingen få hjälp eller för att få ordet vid genomgången. 2 flickor och 6 pojkar talade rakt ut. Under lektionen gav läraren inga tillsägelser till flickorna, medans pojkarna fick tillsägelser 18 gånger. Beröm delades ut 5 gånger till flickorna och 10 gånger till pojkarna.

4.2.3 Observationstillfälle 3

Observationstillfälle nummer tredje gjordes en morgon under ämnet svenska. Dagen började med en samling där hela klassen var närvarande, 14 pojkar och 13 flickor. Läraren börjar med att berömma hela klassen *Vad duktiga ni är på att slappna av*. En pojke talar rakt ut och får en tillsägelse *Nu får du vara tyst*. Ett par elever räcker upp handen och vill tala. En elev får ordet och läraren följer upp det eleven sagt med ett svarsframkallande initieringsdrag, *Vad är det? Vad använder man när man täljer?* Under tiden avbryter en pojke läraren och eleven, varav pojken ignoreras. Straxt därefter får en annan pojke som talar rakt ut bekräftelse. Läraren påminner återigen hela klassen *Om Anders ska berätta får ni vara tysta. Nu får ni vara tysta och lyssna*. Läraren bekräftar eleven som talar med *Vad roligt*. Eftersom det är många elever som vill komma till tals låter läraren alla elever som vill komma till tals göra det genom att gå ringen runt. Läraren bekräftar eleverna med ord som *aha* och *jaså*. Läraren fortsätter sedan samlingen och blir arg på en pojke och säger *Nu skärper du dig annars får du gå ut*. Alla elever som vill har fått komma till tals och klassen börjar bli orolig. Läraren avbryter för en rörelseramsa och när eleverna är klara med denna får en pojke som har svårt att sitta still frågan om han vill gå ut från klassrummet. Samlingen avslutas med att en pojke får läsa dagens datum och får beröm i form av *jättebra*.

Vid samlingen talade 11 flickor och 19 pojkar. 3 flickor och 7 pojkar räckte upp handen. Det var inga flickor som talade rakt ut, men 8 pojkar som gjorde detta. Tillsägelser delades ut 9

gångar till pojkar och ingen gång till flickorna. Pojkarna fick beröm 2 gånger och flickorna fick inget beröm.

Lektionen fortsatte med svenska och gruppen delas i två delar. Den grupp jag stannar kvar och observerar består av 5 flickor och 7 pojkar. Läraren har sedan en genomgång där en pojke talar rakt ut och får bekräftelse av läraren. En annan pojke blir tillsagd att låta bli sin kompis. Läraren ställer frågor som eleverna får svara på i kör. Både en flicka och en pojke blir bekräftade när de talar rakt ut. En flicka vill ha ordet och räcker därför upp handen. Hon får ordet, men blir avbruten av en pojke som istället får ordet. Först när pojken talat färdigt får flickan tillbaka ordet. Lite senare under lektionen vill en pojke ha ordet och talar därför rakt ut. När läraren ignorerar honom upprepar han vad han har sagt och får sedan ordet. Läraren nominerar en pojke ordet utan att han har räckt upp handen. En flicka får flytta på sig i samlingen och sätta sig mitt emellan två pojkar som busar. Lektionen fortskrider med att eleverna får göra sig långa om det är ett långt ord läraren säger och krypa ihop om det är ett kort ord läraren säger. Läraren berömmar hela gruppen för att de är jätteduktiga på uppgiften. En pojke gör sig lång genom att ställa sig på en stol, och får en tillsägelse att hoppa ner från stolen. Lektionen avslutas med att läraren återigen berömmar alla eleverna och frågar *Var svårt med långa och korta ord?*

Vid detta arbetspass talade 9 flickor och 10 pojkar vid genomgången. 3 flickor och 4 pojkar räckte upp handen. Det var 11 pojkar och 7 flickor som talade rakt ut. Det var endast pojkar som fick tillsägelser och dessa fick de fyra gånger. Beröm delades endast ut till hela klassen vid detta arbetspass.

4.2.4 Observationstillfälle 4

Sista tillfället jag besökte Månskensskolan var under ett eftermiddags pass där NTA stod på schemat. Det var 7 pojkar och 5 flickor närvarande. Läraren ber eleverna vara tysta och säger samtidigt till en pojke *Sätt dig ner*. En pojke blir sedan tillsagd *Sluta prata med din kompis*. En annan pojke blir tillsagd *Sluta lek med din kompis* när han sedan inte lyssnar höjer hon rösten och tar tag i pojken.

Läraren ställer svarframkallande frågor *Kan jag räkna ut det på något annat sätt? Finns det något annat jag kan mäta med?* och uppföljer dessa med *ah* och *precis*. Läraren ställer sedan frågan *eller hur* utan att invänta respons från elever. En pojke talar sedan rakt ut, och svarar

rätt på lärarens frågor. Läraren berömmar honom med *jättebra* och ställer sedan följdfrågor. En flicka får sedan frågan och när hon svarar rätt och får även visa hur man mäter med fötter som var dagens uppgift.

En pojke talar sedan rakt ut, något läraren ignorerar. Samma pojke får sedan hjälpa läraren när hon ger instruktioner. Eleverna delas sedan in i grupper om två efter kön. Läraren cirkulerar runt i klassrummet. Läraren går till både pojkar och flickor och hjälper till. En pojkgrupp får beröm *vad bra ni jobbar*. Läraren hjälper en pojke som gjort fel och är ledsen, men han vill inte fortsätta. Läraren tillåter pojken att gå ifrån en stund. Läraren frågar sedan en flickgrupp *Går det bra?* Läraren följer upp detta med *bra..* Sedan berömmar hen hela klassen för de arbetar bra. En pojke ropar efter hjälp, läraren svarar honom med att han ska be en kompis om hjälp. Pojken som lite tidigare inte ville fortsätta med uppgiften eftersom han hade gjort fel får återigen frågan om han vill vara med, men han väljer att bara titta på, vilket läraren accepterar. Lektionen avslutas med en återsamling där eleverna får svara på frågor i kör. Vid detta tillfälle får en pojke tillsägelse av läraren med hennes kroppsspråk. En pojke räcker upp handen, och en flicka svarar på frågan rakt ut. Flickan får ordet och pojken ignoreras.

Vid denna lektion talade 11 flickor och 15 pojkar vid genomgången. 5 flickgrupper och 6 pojkgupper fick hjälp under lektionen. Handuppräknin g användes utav 2 flickor och 3 pojkar. 10 flickor och 16 pojkar talade rakt ut. Pojkarna fick 15 tillsägelser under lektionen och flickorna fick inga tillsägelser. Beröm gavs till flickor 3 gånger och till pojkar 4 gånger.

4.2.5 Sammanfattning Månskensskolan

Läraren på Månskensskolan använde sig av det traditionella helklassamtalet och använde sig främst av det svarsframkallande initieringsdraget. Under lektionerna var det både pojkar och flickor som talade rakt ut, vilket läraren följde upp genom att vid vissa tillfällen ignorera och vid andra tillfällen bekräfta eleverna. Det var många elever som fick ordet utan att använda sig av handuppräknin g. Läraren använde sig även av talarnominering och gav vid dessa tillfällen ordet till både pojkar och flickor. Vid två tillfällen avbryter två pojkar den som talar, ena gången en flicka andra gången en pojke, och vid båda dessa tillfällen fick den som avbröt ordet. Vid flera tillfällen när en elev ville få ordet och talade rakt ut ignorerades upprepade eleven det hen sa och fick sedan ordet.

Vid ett tillfälle blev en pojkgrupp hänvisad att sitta i soffan och en flickgrupp hänvisad att sitta i dockvrån. Under samma lektion fick tre olika pojkgrupper beröm för de var duktiga och städade. En pojke fick vid ett annat tillfälle beröm för att han målade fint. Vid en samling blev en flicka tillsagd att flytta på sig och istället sätta sig mitt emellan två pojkar som busade. En pojke som har svårt att sitta still får en fråga om han vill gå ut ifrån klassrummet.

Läraren både berömmar och använde sig av tillsägelser riktade till hela klassen. Enskilda tillsägelser riktades endast mot pojkar vid 54 tillfällen. Beröm gavs till en flicka vid 10 tillfällen och till en pojke vid 24 tillfällen. Vid genomgångar talade flickorna 58 gånger och pojkarna 71 gånger. Hjälps gavs till pojkar/pojkgrupper vid 37 tillfällen och till flickor/flickgrupper vid 22 tillfällen. Räckte upp handen gjorde pojkarna 31 gånger och flickorna 20 gånger. Pojkarna talade rakt ut mer än flickorna. Vid 47 tillfällen talade en pojke rakt ut och vid 24 tillfällen talade en flicka rakt ut.

4.3 Sammanfattning resultat

Diagram båda skolor

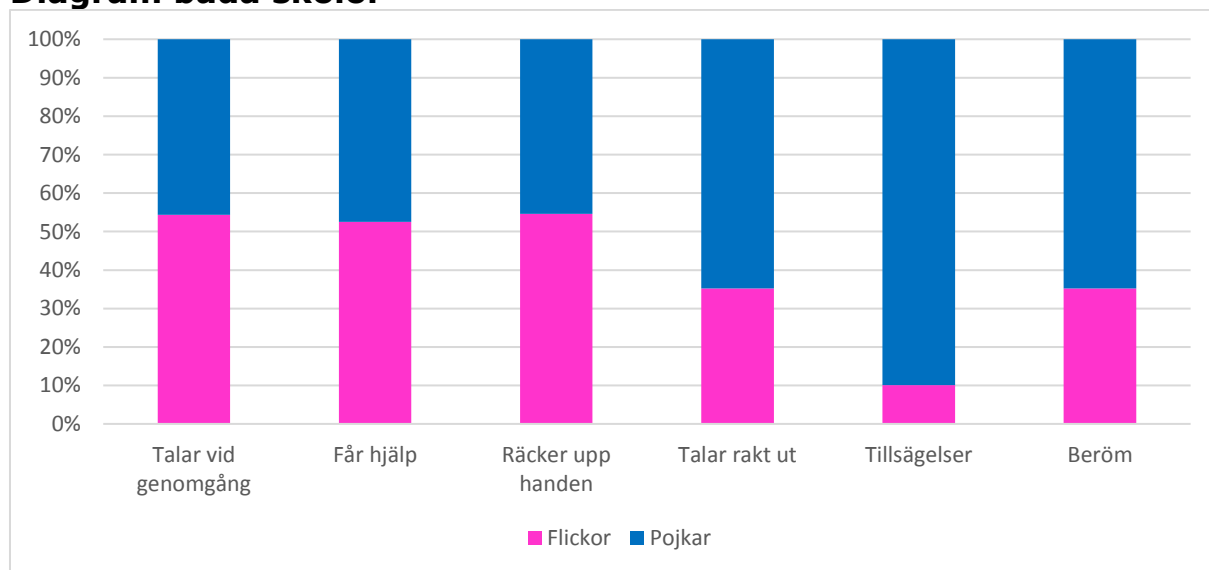

Diagram Solskensskolan

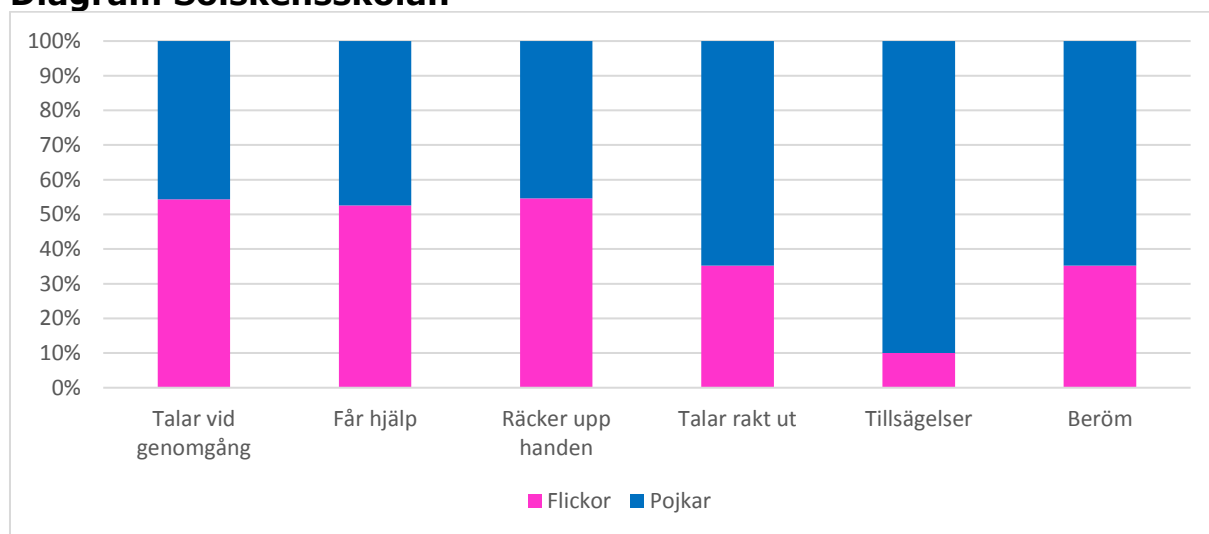
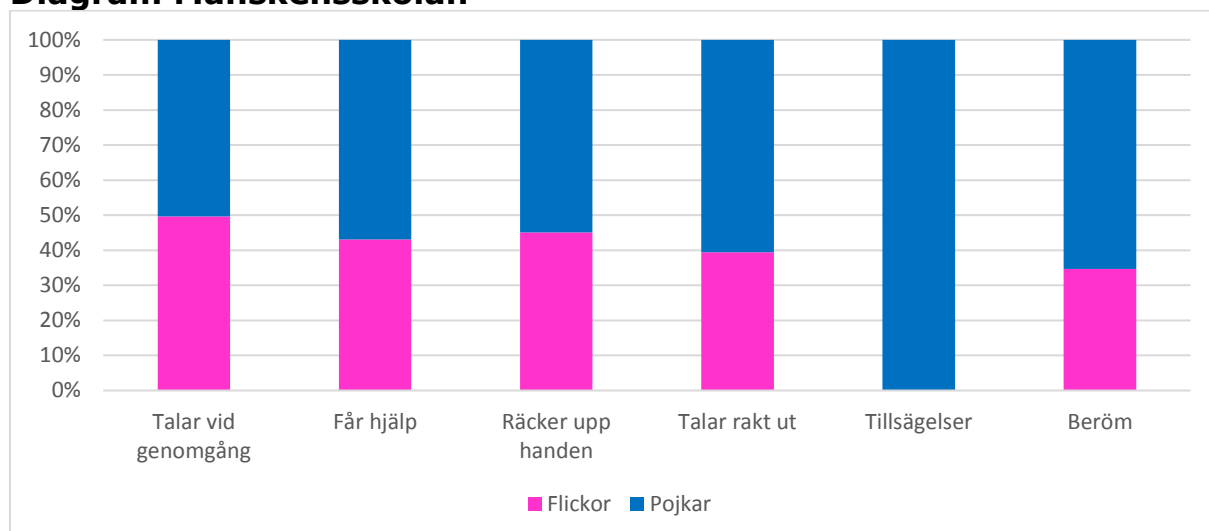

Diagram Månskensskolan

Procentantalet i diagrammen är baserade på antal gånger företeelsen sker per person.

De båda skolorna skiljde sig åt i hur klassen var och hur eleverna jobbade. Solskensskolan besökte jag en årskurs två där eleverna var betydligt mer frekventa på att räcka upp handen än eleverna på Månskensskolan. Eleverna på Månskensskolan gick i förskoleklass talade mer rakt ut än eleverna på Solskensskolan. På båda skolorna var pojkarna mer frekventa på att tala rakt ut än flickorna. Pojkarna talade rakt ut 65% av tiden och flickorna 35%. Handuppräcningen var flickorna mer frekventa att använda en pojkarna. Av den handuppräcning som skedde i klassrummet stod flickorna för 55% och pojkarna för 45%.

Eleverna i Månskensskolan var yngre och hade svårare med regler och att sitta still vilken resulterade i fler tillsägelser. Gemensamt för både Solskensskolan och Månskensskolan var att pojkarna fick fler tillsägelser än flickorna. Pojkarna fick 90% av alla tillsägelser läraren delade ut och flickorna endast 10 %, Pojkar fick på båda skolor mer beröm än flickorna vilket syns i tabellen. Flickorna fick 35% av berömmet och pojkarna fick 65 % av berömmet.

Vid genomgångarna ser det i siffror ut som att pojkarna talade mer än flickorna, men eftersom det vid varje tillfälle var fler pojkar närvarande än flickor blir resultatet att flickorna hade mer talutrymme totalt vid genomgångar än pojkarna. Flickorna talade 54% vid genomgångarna och pojkarna talade 46 % av tiden vid genomgången. Detsamma gäller för den hjälp lärare riktade gentemot pojkar och flickor. Totalt fick flickorna mer hjälp än pojkarna under lektionstiden även om detta är marginellt. Flickorna fick 53% av den hjälp som läraren gav och pojkarna fick 47% utav den hjälp läraren delade ut.

5 Diskussion

Eftersom personalen som arbetar på en skola har som uppdrag att förmedla jämställdhet (Skolverket, 2011) är det ett viktigt ämne att diskutera. Det Molley (2003, s. 78–79) anser om den svenska skolan, att den skulle gå att jämföra med apartheid där flickorna är underordnade pojkarna kan jag inte hålla med om efter att ha genomfört min studie. Talutrymmet i klassrummet är relativt jämnt fördelat, med ett litet övertag på flickorna. Att flickorna skulle ifrågasättas när de dominerar talutrymmet som Backlund anser (2006, s. 198) var inget som upptäcktes i denna studie. Flickorna hade mer talutrymme vilket inte ifrågasattes av varken lärare eller övriga elever.

Wedin (2011, s. 67) anser att ett jämställt samhälle börjar i skolan genom att motarbeta de traditionella könsmodellerna. Talutrymmet och uppmärksamheten ska vara lika fördelad mellan pojkar och flickor. Enligt Wedins studie är talutrymmet under genomgångar jämnt fördelat, likaså den hjälp som delas ut. Något som är en bra början för att gå emot de traditionella könsmodellerna. Däremot får pojkarna fortfarande betydligt mer uppmärksamhet än flickorna i form av beröm och tillsägelser. För att ändra på detta måste lärarna i skolan bli mer medveten om hur de behandlar pojkar och flickor. Viktigt att ha med i åtanke är att även pojkarna stod för mer lek samt svårigheter att sitta still under lektionstid. Det var främst på Månskensskolans förskoleklass pojkarna fick tillsägelser och under dessa tillfällen var det inga flickor som småpratade eller lekte. Läraren delade ut tillsägelser till de elever som hade svårt att anpassa sig till klassrumsklimatet. Detta stämmer bra överens med vad Einarsson och Hultman (1984, s. 108, 119) anser, eftersom flickorna följer de regler som finns och pojkarna bryter mot dessa blir tillsägelserna fler till pojkarna. Hur man ska komma till rätta med detta skulle vara intressant att forska vidare på. Ett förslag är att enbart jobba med positiv förstärkning, och därigenom även ge uppmärksamheten mot flickorna. Min medvetenhet är att det i vissa situationer är svårt att inte ge de elever som stökar tillsägelser. Det som Wedin (2011, s. 67) anser om att man ska skapa rutiner för att låta alla elever komma till tals borde fungera även med den positiva förstärkningen. Genom att skapa rutiner för positiv förstärkning borde den kunna nå ut till alla elever, oavsett kön. Vid ett tillfälle när eleverna på Solskensskolan gick iväg för att läsa svenska a var en pojke lite sen. Han fick därför beröm av läraren för att han sedan skyndade sig på. De övriga elever som redan hade kommit iväg fick inget beröm, utan endast den eleven som tog mest tid på sig. Likaså när tre elever på

Månskensskolan var sena in från rast berömde läraren de elever som kom i tid. Detta är ett bra exempel på att ge positiv förstärkning. Istället för att ge pojken en tillsägelse för att det tog lång tid fick han beröm för att han tillslut snabbade sig på. Likaså berömde läraren de elever som kom in i tid istället för att ge tillsägelser åt de elever som var sena. Summerat på både skolor delades enskilda tillsägelser ut 76 gånger och enskilt beröm 51 gånger. Behaviorismen talar om positiv förstärkning och inte straff, vilket är skrämmande med dessa siffror. Det är det negativa som dominerar i klassrummet istället för det positiva.

Det hör till normen när man är pojke att synas och höras i klassrummet (Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 10). En elev som går emot normen löper en större risk att bli utanför vilket de flesta barn upplever en rädsla för (Karlsson, 2003, s. 86). Detta är ett problem för lärarna, som bör fördela uppmärksamheten lika mellan pojkar och flickor. Eftersom människan utvecklas genom att imitera sin omgivning och främst de människor som är i samma ålder och av samma kön (Schultz Larsen, 1997, s. 68–69) är det inte konstigt att pojkarna på Månskensskolan triggade igång varandra. Började en pojke leka under samlingen följde ofta någon dennes exempel. Flickorna satt däremot lugnt i samlingen. Min fundering jag tar med mig är hur ska uppmärksamheten kunna fördelas jämnt mellan pojkar och flickor när pojkar tar mer plats än flickorna? Hur ska man som vuxen i skolan få pojkar att våga gå emot normen och inte stöka i klassrummet? Svaleryd (2012, s. 46) säger att för att nå jämställdheten måste man som vuxen bli medveten om sina egna värderingar och våga gå emot det arbetssätt man alltid gjort. För att få syn på sina egna värderingar är en lösning att observera varandra i arbetslaget och diskutera detta. I kvinnomaktsutredningen (SOU 1998:6 s. 198) är lösningen för att få en jämställd skola att personalen i skolan måste få kunskap om de olika könen, deras behov, samt lära sig ta hänsyn till dessa.

Einarssons (2003, s. 19–20) tidigare forskning om att berömmet i klassrummet är jämt fördelat mellan pojkar och flickor stämmer inte överens med denna studie. Enligt denna undersökning får flickor endast 35% av det beröm som ges gentemot pojkar som får 65 % av det berömmet i klassrummet. Detta kan bero på att studien endast bedrevs i två olika klasser. Något som även förvånar mig är att under en genomgång på Månskensskolan fick pojkar beröm när de svarade rätt, medan flickorna endast fick bekräftelse i form ”mm” och ”ah”. I Månskensskolan tog pojkarna för sig betydligt mer än flickorna vilket resulterade till att läraren var tvungen att använda sig av mer tillsägelser och för att kompensera detta kan

läraren ha riktad mer beröm mot pojkar. Enligt behaviorismen som studien utgått ifrån utvecklas människans beteenden genom belöning, även människans identitet utvecklas genom att hen får belöning. Att använda sig av straff är inte att rekommendera, utan behaviorismen förespråkar positiv förstärkning (Schultz Larsen, 1997, s. 46–61). Barn behöver positiv feedback för att få ett starkt självförtroende (Svaleryd, 2002, s. 58). Med bakgrund av detta är studiens resultat förvånande. Den positiva förstärkningen lyser med sin frånvaro. De få beröm som ges är främst riktade mot pojkarna. Vad får detta för konsekvenser för flickorna? Däremot stämmer Einarssons (2003, s. 19–20) upptäckt om att pojkar får mer kritik än flickor bra överens med denna studie. Att pojkarna får tillsägelser tio gånger mer än flickorna och att det är vanligare att läraren säger till hela klassen än enbart flickorna (Wester, 2008, s. 139–140) stämmer även det överens med den studie jag gjort. Både beröm och tillsägelser till hela klassen förekommer mer än enskilt beröm och enskilda tillsägelser till flickorna. Skillnaden mellan pojkar och flickor i min studie stämmer bra med att flickorna får tillsägelser en gång av tio, mitt resultat var att flickorna fick totalt 6 tillsägelser och pojkarna 70 tillsägelser. Båda lärarna använde sig även av kroppsspråket för att ge pojkar tillsägelser.

Att pojkar skulle använda grova ord mot flickorna (Öqvist, 2009, s. 91–92) är inget jag noterade. Den studien gjorde i en årskurs fem vilket innebär att eleverna är äldre och grövre ord säkert vanligare. Däremot gjordes upptäckten att vid några tillfällen när en pojke ville ha ordet upprepades det som sagts och rösten höjdes. Detta beteende hade flera pojkar, men inga flickor. Det hände även vid flera tillfällen att pojkarna avbröt den som talade för att få ordet. Det var både pojkar och flickor som blev avbrutna och läraren bekräftade detta genom att låta den som avbröt få ordet.

Dysthe (1996, s. 10–11) anser att läraren talar mest i klassrummet vilket även studiens resultat visar. Läraren har ofta långa genomgångar, och släpper endast in eleverna genom initieringsdrag som är svarsframkallande. Läraren använder sig av det traditionella helklasssamtalet. Vid flera tillfällen blir flickor som fått orden avbrutna av läraren. Dysthe anser även att lärarnas återkoppling till eleverna är begränsad, vilken även det stämmer bra överens med mina studier. Återkopplingen bestod främst av mm, ah och precis. Detta blir ett problem för elevernas utveckling eftersom språkutveckling är viktigt både för utvecklingen av läsandet, skrivandet samt identiteten. Enligt det sociokulturella perspektivet är språket viktigt för inläringen (Dysthe, 1996, s. 55). Förmågan att kommunicera är mycket viktigt i alla

skolan ämnen (Palmer, 2010, s. 10), men även i det samhälle vi lever i idag (Strömqvist, 1992, s. 35–36). Med tanke på hur viktigt talet är för barnen i skolan är det viktigt som lärare att ta med sig detta och istället för att använda sig av svarframkallande frågor använda sig av det dialogiska samtalet (Palmer, 2010, s. 28–32). Båda lärarna använder sig av självreparation vid flera tillfällen, utan att eleverna gör någon större notering vid detta. Självreparationen skedde under lärarens ordinarie taltur.

Mycket fokus ligger på att läraren talar. Lärarna använder sig av påhågsfrågor utan att kommentera eller reflektera över elevernas responsvar. Vid ett matematikpass på Solskensskolan har läraren en genomgång på 25 minuter. Både flickor och pojkar fick tala när läraren ställde svarsindikerade frågor. Mycket vanligt för båda skolorna var att läraren använde sig av talarnominering. Båda lärarna hjälpte vid flera tillfällen sina elever att komma fram till rätt svar när de har svårt. Läraren på Solskensskolan hjälpte pojkar att komma fram till rätt svar när de har svårt. Vid ett tillfälle när en flicka svarar fel gick ordet istället över till en annan elev.

Einarsson (2003, s. 26) anser att talutrymmet ofta domineras av ungefär sju olika elever. Detta märktes endast vid ett tillfälle på Solskensskolan då endast en liten grupp elever dominerade talutrymmet. Vid övriga tillfällen delade läraren ut talutrymmet till alla elever. Att ta för sig och låta eller göra sig synlig och gå fram till läraren resulterade i att hjälp gavs snabbare än om man snällt satt på sin plats och räckte upp handen. Detta leder till att de elever som inte tar för sig får mindre hjälp och blir mindre sedda under lektionen.

Både flickor och pojkar fick möjlighet att uttrycka sig på lektionen oavsett vilket ämne det var, vilket är ett mål i både matematik och svenska (Skolverket 2011). Vid ett tillfälle på Månskensskolan lät läraren alla elever komma till tals även de som inte räckte upp handen genom att de hade storsamling och gick hela ringen runt. Detta är en mycket bra lösning för att få alla elever att komma till tals i klassrummet, även de som inte tar för sig. När en lärare låter alla elever komma till tals tillåts alla elever öva på att säga sin åsikt samt utveckla sin muntliga kompetens (Palmer, 2010, s. 42). Nackdelen med att låta alla elever komma till tals under en lektion var att vissa elever tröttnade på att vänta i samlingen eftersom det tog lång tid när alla ska säga något. Klassen delades efter detta moment in i två mindre arbetsgrupper. Hade läraren istället låtit alla elever komma till tals och gått ringen runt i samlingen när det var halvklass hade troligtvis resultatet blivit ännu mer lyckat eftersom eleverna inte behövt

sitta still lika länge. Det sociala samspelet och kommunikationen som läraren gav alla elever vid detta tillfälle gynnar eleverna. Det samspel som sker mellan läraren och eleverna är viktigt för undervisningen enligt det sociokulturella perspektivet (Bråten, 1998, s. 23–27). Läraren på Solsskenskolan tilltalade alla elever när hon delade ut böckerna under matematiklektionen. I och med att hon gjorde det blev alla elever sedda något som Svaleryd (2002, s. 58) anser är avgörande för att ett barns självförtroende ska öka.

Vid ett tillfälle blev en flicka placerad mellan två pojkar för att pojkarna inte skulle bråka med varandra. Mycket forskning bland annat Karlsson (2003, s. 24–26) anser att flickorna har ansvar för att pojkarna ska vara lugna. Just det som skedde i denna situation är något Svaleryd (2002, s. 20–21) har upptäckt är vanligt förekommande. Undersökningen genomfördes endast vid åtta tillfällen och detta skedde vid ett tillfälle. Det skulle vara mycket intressant att i större omfattning undersöka hur vanligt detta är. På Solsskenskolan satt eleverna två och två vid bänkarna, en pojke och en flicka vid varje. Anledningen till detta är okänd för mig, men kan givetvis ha och göra med att flickorna ska hålla ordning på pojkarna. Vid alla grupperarbeten som förekom var eleverna indelade efter kön. Att dela in elever i grupper efter kön har visa sig ge positiva effekter om man strävar efter att stärka varje köns svaga egenskaper (Öhrn, 2002, s. 62). Vad syftet med könsuppdelade grupper var i dessa fall är för mig som observatör okänt, men de kan givetvis varit en anledning. Att arbeta könsuppdelat bör bara ske vid enstaka tillfällen (Wedin, 2011, 67–69), men att lärarna arbetade könsuppdelat vid varje tillfälle är givetvis en risk eftersom det kan ge eleverna fel signaler att det är tryggare att bara arbeta med det ena könet (Öhrn, 2002, s. 69). Som lärare bör man därför akta sig för att enbart använda sig av könsuppdelade grupper.

Att observationerna skedde vid fyra olika tillfällen i varje klass var bra, eftersom observationen då kunde ske i olika ämnen och olika tillfällen under dagen. När eleverna kom från rast skedde tillsägelser till hela klassen att vara tysta. Detta påverkade resultaten, men i och med att jag valde att observera lärarna vid flera olika tillfällen blev resultatet mer tillförlitligt. Något jag funderat på är om storleken på skolan och om en skola är mångkulturell eller inte spelar roll i hur pojkar och flickor får beröm, tillsägelser samt talutrymme. Denna studie är alldeles för liten för att dra några slutsatser inom detta område, men det skulle vara intressant att studera vidare.

5.1 Sammanfattning

Läraren fördelar talutrymmet i klassrummet dels genom att ge ordet till elever dels genom att bekräfta elever som talar rakt ut. Hur läraren fördelar talutrymmet är både att eleverna tar ordet genom att tala rakt ut. Det är både pojkar och flickor som talar rakt ut. Läraren använder sig även av talarnominering och delar ut ordet. Vem som får tala under genomgång är jämnt fördelat mellan pojkar och flickor med ett lite övertag på flickorna. Det förekommer vid flera tillfällen att läraren nominera en pojke till att tala som inte har bett om ordet, men inga flickor blir nominerade på detta sätt. Detta stämmer inte överens med vad tidigare forskning säger. När jag diskuterade detta med de två observerade lärarna blev de positiva och sa bägge att det är något de ständigt tänker på. Läraren på Solskenskolan berättade för mig att det är viktigt att låta både flickor och pojkar få jämnt fördelat talutrymme. Att flickor fick mer talutrymme än pojkar under genomgångar kan även ha berott på att de var mer frekventa på att räcka upp handen, vilket flickor ofta är (Einarsson 2003, s. 20). Att pojkar blev nominerade till att tala utan att ha bett om de kan ha berott på just detta, att flickor vill ha ordet oftare.

Elever på Månskenskolan avbröt läraren vid upprepande tillfällen. Läraren bemötte detta på olika sätt, bekräftade, ignorerade samt använde sig av tillsägelser. Båda lärarna cirkulerade runt i klassrummen och hjälper de elever som behöver hjälp. Båda lärarna hade koll på vad eleverna gör och stannade vid flera tillfällen även hos de elever som inte hade räckt upp handen eller ropade på läraren.

Största skillnaden i hur läraren tilltalar pojkar respektive flickor ser jag i att flickor får bekräftelse när de gör rätt, men inte mycket mer än så. Pojkar får bekräftelse när de gör rätt, beröm när de gör rätt samt tillsägelser att göra rätt. Det förekom skillnader i det beröm som riktades till pojkar och det beröm som riktades till flickor. Pojkar fick beröm för de städade bra, för de var noggranna, för de målade fint, att de kunde svaret på lärarens fråga eller för att de jobbade bra. Berömmet som riktades mot flickorna handlade nästintill enbart om att de kunde svaret eller att arbetade på bra.

För att få ett mer jämställt klassrum krävs det att lärarna blir mer medvetna om sitt beteende och sina värderingar. Genom ett sammansvetsat arbetslag som ständigt arbetar med observationer kan man få syn på de osynliga och skapa ett mer jämställt klassrum. Det krävs både ett bra arbetslag samt en ledning som tillåter lärarna att lägga tid på detta. Får skolorna denna möjlighet kan vi komma långt.

6 Referenser

- Adelswärd, V. (1992). Kommunikativa stildrag – om tystnad och turtagande, skrattande och frågande. I S. Strömqvist, *Tal och samtal* (s. 127-149). Lund: Studentlitteratur.
- Backlund, B. (2006). *Inte bara ord – En bok om talad kommunikation*. Studentlitteratur.
- Björkdahl Ordell, S (2007). Etik. I J. Dimenäs, *Lära till lärare* (s. 21-28) Stockholm: Liber.
- Bråten, I. (1998). Om Vygotskij liv och lära. I I. Bråten, *Vygotskij och pedagogiken* (s. 7–32). Lund: Studentlitteratur.
- Bråten, I & Thurmann-Moe, A. (1998). Den närmaste utvecklingszonen som utgångspunkt för pedagogisk praxis. I I. Bråten, *Vygotskij och pedagogiken* (s. 103–121). Lund: Studentlitteratur.
- Carlström, I & Carlström Hagman, L. (2006). *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Studentlitteratur.
- Dimenäs, J. (2007). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber AB.
- Dysthe, O. (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Einarsson, E. (2003). *Lärarens och elevers interaktion i klassrummet – Betydelsen av kön, ålder, ämne och klasstorlek samt lärarens uppfattningar om interaktionen*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings universitet.
- Einarsson, J & Hultman, T (1984). *God morgon pojkar och flickor – Om språk och kön i skolan*. Malmö: Liber Förlag.
- Forsberg, U (2002). *Är det någon "könsordning" i skolan – Analys av könsdiskurser etniskt homogena och etiskt heterogena elevgrupper i årskurs 0–6*. Doktorsavhandling, Umeå: Umeå Universitet.
- Garme, B. (1992). Låt oss tala om saken! I S. Strömqvist, *Tal och samtal* (s. 107–127) Lund: Studentlitteratur.
- Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet – En del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber AB.
- Holm, A. (2009). Ungdomars syn på kön – nu och då. I I. Wernersson, *Genus i förskola och skola* (s. 139-156) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Karlsson, I. (2003). *Könsgestaltningar i skolan -Om könsrelaterat gränsupprätthålland gränsuppluckrande och gränsöverskridande*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköping Universitet.
- Liljestrand, J. (2002). *Klassrummet som diskussionsarena*. Doktorsavhandling, Örebro: Universitetsbiblioteket.
- Läraryrket (2006). *Genuspraktika för lärare*. Stockholm.
- Molloy, G. (2003). Det nödvändiga samtalet. I *Utbildning & Demokrati, Vol 12* (nr 2), s. 77-91).
- Myndigheten för skolutveckling (2003). *Hur är det ställt? Tack, ojämt!* Skolverket.
- Norrby, C. (2004). *Samtalsanalys – Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Olsson Jers, C. (2010). *Klassrummet som muntlig arena – Att bygga och etablera ethos*. Doktorsavhandling, Malmö: Malmö Högskola.
- Palmer, A. (2010). *Muntligt i klassrummet – Om tal, samtal och bedömning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Rubinstein Reich, L & Wesén, B. (1986). *Observera mera!* Lund: Studentlitteratur.
- Schultz Larsen, O. (1997). *Psykologiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.
- SFS (2008:567). *Diskrimineringslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS (2010:800). *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skiöld, B. (1992). En talande tystnad. I S. Strömqvist, *Tal och samtal* (s. 61–86). Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- SOU (1998:6). *Ty makten är din – myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Strömqvist, S. (1992). Systematisk talträning – Går det an? I S. Strömqvist, *Tal och samtal* (s. 35–60). Lund: Studentlitteratur.
- Svaleryd, K. (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB.
- Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön*. Lund: Studentlitteratur.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer*. Vetenskapsrådet.
- Wahlström, K. (2003). *Flickor pojkar och pedagoger*. Sveriges Utbildningsradio AB.
- Wedin, E. (2011). *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Stockholm: Nordstedt Juridik.
- Wester, M. (2008). *Håll ordning, men inte överordning – Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer*. Doktorsavhandling, Umeå: Umeå Universitet.
- Öhrn, E. (2002). *Könsmönster i förändring? – en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Skolverket.
- Öqvist, A. (2009). *Skolvardagens genusdramaturgi – En studie hur femininiteter och maskuliniteter gör i år 5 med fokus på benämningar som hora och kärring*. Doktorsavhandling, Luleå: Luleå Tekniska Universitet.
- Øzerk, K. (1998). Olika språkuppfattningar, begreppsteorier och ett undervisningsteoretiskt perspektiv på skolämneshärläring. I I. Bråten, *Vygotskij och pedagogiken* (s. 80–92). Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

	<i>Flickor</i>	<i>Pojkar</i>
<i>Talar vid genomgång</i>		
<i>Får hjälp</i>		
<i>Räcker upp handen</i>		
<i>Talar rakt ut</i>		
<i>Tillsägelser</i>		
<i>Beröm</i>		